

Petru BEJAN

Metodologii comprehensive; “organicitate” și *subtilitas applicandi*

(Gheorghe Scripcaru, Valerius M. Ciucă, Călin Scripcaru, *Psibanaliză și hermeneutică juridică. O pledoarie pentru iubirea necondiționată*, Editura Fundației AXIS, Iași, 2005)

Dacă lumea postmodernă marchează decesul metadiscursurilor legitimize sau al marilor narațiuni exemplare (Lyotard), ea divulgă totodată refuzul “omului recent” de a investi încredere necondiționată în anume domenii supralicite epistemic. O atare condiție le-ar permite acestora din urmă să-și erijeze drept panaceu propriile registre tematice și metodologice, tocmai pentru a confirma utilitatea publică presupusă și vocația universalistă autoproclamată. În acest stadiu se găsesc astăzi atât experiențe culturale revendicate de la psihanaliză, cât și unele de tip hermeneutic. În absența oricărei “cenzuri” problematice, am crede că totul este psihanalizabil, ori că totul se pretează interpretării. Pretențiile universaliste sînt însă în contrast evident cu precaritățile constitutive interne, rar mărturisite: metodologii labile, obiect de interes glisant, exigențe vagi, fluctuante. De aici și întârzierea confirmării pretențiilor de “științificitate” etalate pe alocuri zgomotos.

Cum se justifică totuși interesul considerabil de care se bucură în continuare? Una din explicații ar fi aceea că, mai mult decît slăbiciunile, cele două discipline împărtășesc un generos proiect comun – cel al “arheologiei” sensului –, chiar dacă “săpăturile” vizează cîmpuri diferite. Schleiermacher, “părintele” hermeneuticii moderne își centra metodologia sa exegetică pe “text” – obiectul privilegiat al disciplinei. “Descoperind” relevanța inconștientului, Freud era convins la vremea lui că

nimic din ceea ce se petrece în psihicul omului nu este întîmplător, că există un tîlc ascuns, dar descifrabil al evenimentelor interioare, că sîntem agenții unui determinism straniu, incontrollabil, pe care îl putem conștientiza. Dezvoltate mai degrabă pe calapodul structuralist lacanian, presuposițiile psihanalizei *en vogue* azi sînt cu totul altele decît cele etalate altădată de Freud, Adler sau Jung, reținînd atenția, fie prin disponibilitățile psiho-terapeutice, fie prin finalizarea unor aplicații secvențiale pe suprafețele literaturii, antropologiei, etnologiei, sociologiei, mass-media sau publicității.

Hermeneutica, la rîndul ei, a fost ridicată la rangul de *koiné* (idiom comun) al culturii de astăzi (Gianni Vattimo), datorită multiplelor deschideri problematice (filosofia, dreptul, istoria, literatura, teologia, artele) și prestigiului căpătat prin ralierea unor filosofi consacrați precum Heidegger, Gadamer sau Ricoeur. Frecvent invocata “cotitură practică în filosofie” s-ar petrece chiar sub semnul hermeneuticii, orientată nu spre un concept “teoretic”, abstract, ci spre unul aplicativ, cu virtuți “terapeutice”, edificante. Insuși Gadamer invocă exigența unei noi *subtilitas applicandi*, propunînd modelele hermeneutice ale dreptului și teologiei drept repere ale unei virtuale restructurări epistemice.

Este psihanaliza o metodă de cercetare a minții sau a inconștientului? O terapie anti-nevrotică? O disciplină autonomă, cu obiect propriu și metode specifice? Un

joc intelectual bazat pe subtilitatea de a recunoaște în subconștientul fiecăruia prezența unor frustrări, cenzuri psihice sau complexe neconștientizate? O hermeneutică specială, punând în joc un concept “organic” al interpretării? Astfel de întrebări revin constant în cuprinsul volumului *Psihanaliză și hermeneutică juridică. O pledoarie pentru iubirea necondiționată* (Editura Fundației AXIS, Iași, 2005), propus spre lectură de un triptic auctorial prestigios, format din profesorii *Gheorghe Scripcaru, Călin Scripcaru și Valerius M. Cincă*.

Plecând de la atâtu cumului de competențe (medicină legală, criminologie clinică, psihosociologie a conflictului juridic, psihanaliză, drept comparat, hermeneutică și sociologie juridică), distinșii dascăli oferă cititorilor interesați o lucrare menită să răspundă intențiilor de familiarizare problematică și de ajustare mutuală a metodologiilor implicite în preocupările lor. Cartea în sine continuă de fapt un demers comun anterior, concretizat recent de volumul *Eminescu. Încercare de patografie* (Editura Junimea, Iași, 2005), în care se întâlnesc fericit subtilitatea speculativă a hermeneutului și scrupulozitatea medicului specialist.

Proiectul comun al profesorilor ieșeni se revendică programatic de la Derrida. Găsim invocată la filosoful deconstrucției exigența de a orienta psihanaliza spre domeniul regional, precum dreptul, morala, religia sau știința. Pariul cercetării întreprinse aici este acela de a face “o aplicație a psihanalizei pe grila de valori a hermeneuticii juridice”. Este legitimă asocierea celor două? Cum pot fi ele altoite profitabil, câtă vreme psihanaliza de astăzi este în perpetuu “diseminare”, iar hermeneutica juridică – tributară în parte propriului obiect și vocabularului specific?

Lectorii volumului pe care îl avem în atenție vor fi martorii unei duble deschideri profesionale: a juristului către acele metode

și tehnici psihanalitice menite să faciliteze investigarea persoanelor ce trădează un comportament deviant; a psihanalistului către hermeneutica juridică, în scopul de a cunoaște și, eventual, utiliza metodologia comprehensivă implicată în actul de justiție.

Există prealabile teoretice menite să certifice în fapt convergența motivelor selectate? Autorii răspund afirmativ, demonstrând influența reală a lui Freud asupra dreptului și hermeneuticii juridice, prin tratarea unor teme de cert interes pentru teoria și practica dreptului (stabilirea tipurilor de criminal, de la cel ocazional, până la infractorul obișnuit; probarea faptului că supraeul vârstei adulte nu se poate desprinde total de supraeul regresiv, al copilăriei; asocierea conflictelor nevrotice interioare și a celor societare).

Chiar dacă psihanaliza este mai mult intuitivă și descriptivă, iar hermeneutica juridică preponderent explicativă și predictivă, nu puține – consimt autorii – le sînt notele comune. În rezumat: ambele investighează adevărul, sensul ascuns; sînt localiste și discursiv-oratorice; au alura unor metode normative și readaptative; se susțin pe un concept al interpretării organice; descind în profunzimi ale minții, respectiv, ale textului; solicită creativitatea și “fantezia”, probînd o valoare euristică incontestabilă; exploatează deopotrivă conștientul și inconștientul; au fost reprimite de regimurile totalitare; formează astăzi un tandem ignorat. Ca dovadă... psihanalistii europeni sînt încă în căutarea unui statut legal, iar judecătorii nu pot invoca doctrina psihanalitică drept izvor formal al dreptului în motivarea de *jure a* sentințelor date.

Urmărind logica argumentării, lectorul critic ar putea constata că raportul celor două domenii este ușor asimetric, întrucît din conjunctura fericită a “psihologizării” dreptului, cîștig sub aspectele competenței

și edificării va căpăta mai cu seamă omul legii. „Juristul va avea profilul eruditului, al savantului și omului de cultură, pentru ca arta judecării sale să salveze știința corectei interpretări a lumii faptelor și ideilor juridice.” Autorii deconstruiesc portretul robot al justițiarului – interpret mecanic, “literal”, al textului normativ –, argumentând în favoarea situațiilor dezirabile în care “judecătorul integru” se va apleca asupra psihicului persoanei deviate, pentru a înțelege motivele profunde ale comportamentului evaziv, interpretându-l totodată “organic”, după o metodologie extinsă, adecvată situațiilor particulare asupra cărora este invitat să se pronunțe, cu scopul de a face posibilă distribuția corectă a dreptății. Chiar dacă norma este unică și generală, aplicarea ei ține de “talentul” interpretului de a o concretiza. Este vizată în fapt ținta întregului demers, surprinsă de exigența “interpretării exhaustive a comportamentului uman cu efecte asupra probațiunii”.

În mod distinct, Valerius Ciucă propune, atât justițiarului cât și psihanalistului, o metodologie complexă și ingenioasă (a „dreptului organic”), în care augmentează paradigma exegetică a școlii postglosatorilor cu un suport probatoriu înnoit, armat pe date ale sociologiei, antropologiei, științei politice. Aplicată cu subtilitate, o atare metodologie poate deveni operațională în orice domeniu de cercetare textuală, așezată sub semnele sistematicității, logicii și coerenței.

Pentru a da echilibru demersului, autorii evită a fetișiza psihanaliza – îndeosebi pe cea de tip freudian, considerată “reducționistă și fals deterministă”. Asumarea conceptului ca atare al psihanalizei face loc unei discrete ambiguități ce

trădează o anume libertate a utilizării, din perspectiva propriilor opțiuni profesionale. Uneori se argumentează în direcția înțelesului de “știință interpretativă”, alteori spre cel vizând psihanaliza ca “metodă de diagnostic și tratament”, fără ca oscilarea să intre în contradicție cu presupuzițiile inaugurale.

Metodologia hermeneutică este recomandată cu obșteștile precauții. Juristul nu trebuie să devină hermeneut, cum nici psihanalist. *Subtilitas intelligendi* este însă dependentă de cultura și luciditatea sa, de finețea și profunzimea introspecțiilor și, de ce nu?, de onestitatea efortului întreprins.

Meritorie în economia lucrării este și asocierea psihanalizei cu preocupările etologice actuale. Pe un asemenea traseu, putem descifra temeurile violenței și ale comportamentului submisiv, apropiindu-ne totodată de fundamentele naturale ale eticii. Etologia contribuie decisiv la identificarea reziduurilor de moralitate în datele noastre naturale; comportamentul nostru nu este străin de condiționările de ordin biologic, ereditar sau instinctual. Din perspectiva sintezei etologie-psihanaliză se consideră că „oamenii sunt creații ale atașamentului, care este un fenomen universal”. De aici poate și romantica pledoarie pentru „iubirea necondiționată”-care dă subtilu întregului efort cărturăresc.

Demersul întreprins de dascălii ieșeni scoate în relief nu doar spectrele distincte ale propriilor competențe academice; el este și ocazia unei rare generozități profesionale, menite a întinde punți comprehensive spre discursul celuilalt, întâmpinat nu cu rezerve sau condescendență, ci cu real interes și sagacitate euristică. Profitul va al lor, al disciplinelor aliate, al breslei profesionale și, neîndoindu-ne, al cititorilor.